

EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PROCESAI EKONOMIKOS GLOBALIZACIJOS SĄLYGOMIS

Indrė NAULICKAITĖ¹, Borisas MELNIKAS²

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva
El. paštas: ¹indre.nauli@gmail.com; ²borisas.melnikas@vgtu.lt

Santrauka. Tarptautinė migracija – neatskiriama globalizacijos dalis: XXI a. net vadinamas „migracijos amžiumi“. Nors tarptautinė migracija ilgą laiką egzistavo ir prieš globalizacijos amžių, pasaulinės migracijos apimtis, greitis ir kompleksiskumas jo metu tapo beprecedentis.

Lietuva priskiriama šalims, kuriose šiuo metu vyrauja itin dideli emigracijos srautai. Šalies neigiamas tarptautinės migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų – vienas didžiausių Europos Sąjungoje. Vertinant emigracijos poveikį šaliai, mokslinėje literatūroje išreiškiamas nevienareikšmiškas požiūris ir nurodomi tiek teigiami, tiek neigiami šio reiškinio aspektai. Vis dėlto pabrėžiama, kad intensyviai augantys emigracijos mastai kelia grėsmę tiek socialiniam, tiek ekonominiam šalies stabilumui. Tiek moksliniu, tiek praktiniu aspektu svarbu tirti emigracijos iš Lietuvos procesus ir įvertinti pagrindinius veiksniai, lemiančius sprendimą emigruoti.

Naudojant mokslinės literatūros analizę, lyginimą, sisteminimą, klasifikaciją, apibendrinimą nustatyta, kad nėra vieno sąvokų migracija ir emigracija apibrėžimo, o šių reiškinų sampratos kinta priklausomai nuo konteksto, kuriuose yra aiškinamos. Nėra vienos universalios migracijos teorijos, visapusiškai paaiškinančios migracijos procesą ir migraciją lemiančius veiksniai. Migraciją aiškinančios teorijos šį procesą nagrinėja skirtingais lygmenimis, tam tikromis dalimis, akcentuodamos vieną ar kitą aspektą. Pažymėtina, kad migracijos teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, o kaip viena kitą papildančias teorijas. Emigraciją lemiantys veiksniai yra labai įvairūs bei gali būti klasifikuojami į įvairias grupes.

Nustatyta, kad migracijos situacija Europos Sąjungos šalyse 1998–2013 metų laikotarpiu buvo gana nevienoda. Didesnis emigrantų nei imigrantų skaičius Lietuvai buvo būdingas kiekvienais analizuojamo laikotarpio metais. Emigrantų iš Lietuvos srautai analizuojamu laikotarpiu kito gana netolygiai.

Reikšminiai žodžiai: emigracija, Lietuva, globalizacija, emigraciją lemiantys veiksniai.

Įvadas

Temos aktualumas. Vienas iš pagrindinių šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų – itin išaugęs gyventojų migracinis mobilumas. Tarptautinė migracija – neatskiriama globalizacijos dalis. Dėl sparčių globalizacijos tempų migracija per pastaruosius 30 metų išaugo labiau nei bet kada. 2013 m. tarptautinių migrantų skaičius siekė net 232 mln. asmenų. Tarptautinė migracija tapo itin ryškia tendencija globalizuotame pasaulyje – XXI a. net vadinamas „migracijos amžiumi“. Ekonomikos globalizacija pakeitė pasaulinės migracijos pobūdį bei apimtį.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo bei šaliai įstojus į Europos Sąjungą ir įsigaliojus laisvam asmenų judėjimui, šiuolaikinės migracijos tendencijos ėmė ryškėti ir Lietuvoje. Šalyje, kaip ir daugelyje kitų Europos valstybių, vykstantys ekonominiai pokyčiai turėjo svarbų poveikį tarptautinės migracijos procesui, migracijos srautų pokyčiams.

Vykstantys globalizacijos procesai, ūkio integracija, sparčiai besivystantys tarptautiniai ryšiai ekonominėje,

politinėje, socialinėje, kultūrinėje sferose, pasikeitimai šalių sienų kontrolės srityse, tarptautinės darbo jėgos paklausos struktūroje, spartus mokslo, technologijų vystymasis lėmė vykstančius migracijos procesus globaliu mastu. Šių dienų visuomenėje itin aktualus tampa tiek daugialypis bei dinamiškas migracijos procesas, tiek su šiuo procesu susijusios pasekmės. Lietuva priskiriama šalims, kuriose šiuo metu vyrauja itin dideli emigracijos srautai. Šalies neigiamas tarptautinės migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų – vienas didžiausių Europos Sąjungoje. Vertinant emigracijos poveikį šaliai, mokslinėje literatūroje išreiškiamas nevienareikšmiškas požiūris ir nurodomi tiek teigiami, tiek neigiami šio reiškinio aspektai. Vis dėlto pabrėžiama, kad intensyviai augantys emigracijos mastai kelia grėsmę tiek socialiniam, tiek ekonominiam šalies stabilumui. Pastaruoju metu visuomenėje emigracijos reiškinys dažnai laikomas didžiausia nekarine grėsme šaliai – jos demografinė raida, ūkio augimui bei kultūrinio savitumo iš-

saugojimui. Siekiant mažinti emigracijos mastus, įvertinti emigracijos įtaką valstybės ekonomikai, tiek moksliniu, tiek praktiniu aspektu svarbu įvertinti pagrindines priežastis ir veiksnius, lemiančius sprendimą emigruoti.

Emigraciją lemiančių priežasčių ir veiksnių tyrimui skiriama nemažai dėmesio. Šiuos veiksnius Lietuvoje ir pasaulyje analizavo daugelis autorių. Emigraciją lemiančius veiksnius analizavo bei vertino Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006), Sipavičienė (2006), Martinaitis ir Žvalionytė (2007), Dapkus ir Matuzevičiūtė (2008), Čiarnienė *et al.* (2009), Karalevičienė ir Matuzevičiūtė (2009), Urbonavičienė ir Tvaronavičienė (2008), Sipavičienė ir Stankūnienė (2011), Kumpikaitė ir Žičkutė (2012), Damulienė (2013), Jennissen (2004), Mansoor ir Quillin (2006), Mayda (2008), Polgreen ir Simpson (2010), Son, Noja (2012) ir kt. Nors emigraciją lemiančių veiksnių tyrimams įvairių autorių darbuose skiriamas didelis dėmesys, tačiau tyrimų, vertinančių emigraciją lemiančių veiksnius rezultatai nėra vienareikšmiai, kai kuriais atvejais net vieni kitiems prieštaraujantys.

Tyrimo problema. Šiuo metu itin dideli emigracijos iš šalies mastai, keliantys grėsmę tiek socialiniam, tiek ekonominiam šalies stabilumui, yra itin aktuali bei svarbi problema. Nors emigracijos problemai pastaruoju laikotarpiu skiriama nemažai dėmesio, emigracijos iš Lietuvos mastai išlieka itin dideli, todėl būtina tirti emigracijos iš Lietuvos procesus bei įvertinti pagrindinius veiksnius, lemiančius šalies gyventojų sprendimą emigruoti.

Tyrimo objektas – emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis ir emigraciją lemiantys veiksniai.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti emigraciją ir ją lemiančius veiksnius teoriniu aspektu bei emigracijos iš Lietuvos dinamiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti migracijos, emigracijos sampratas teoriniu aspektu.
2. Išanalizuoti migraciją aiškinančias teorijas bei emigraciją lemiančius veiksnius teoriniu aspektu.
3. Aptarti migracijos procesų vaidmenį globaliame pasaulyje.
4. Įvertinti migracijos situaciją Europos Sąjungos šalyse 1998–2013 metų laikotarpiu.
5. Ištirti emigracijos iš Lietuvos dinamiką 1998–2013 metų laikotarpiu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, lyginimas, sisteminimas, klasifikacija, apibendrinimas, dinamių eilučių analitinis metodas (absoliučių pokyčių, padidėjimo (sumažėjimo) tempų, vidutinių dinamikos eilučių lygių, vidutinių absoliučių pokyčių, vidutinių padidėjimo (sumažėjimo) tempų apskaičiavimas), grafinis duomenų vaizdavimas.

Migracijos samprata

Migracija nėra naujas reiškinys: šis procesas visuomenėje egzistavo nuo seniausių laikų. Migracija – tai sudėtingas, sunkiai apibrėžiamas bei išmatuojamas procesas. Šis reiškinys šių dienų visuomenėje pasižymi daugialypiškumu ir dinamiškumu. Sąvoką „migracija“ labai sunku vienareikšmiškai apibrėžti. Analizuodamos migracijos sampratą, Maslauskaitė ir Stankūnienė (2007) teigia, kad iš tikrųjų nėra vieno migracijos apibrėžimo ir šio reiškinio samprata kinta priklausomai nuo to, ar ji aiškinama socialiniame, politiniame ar ekonominiame kontekste.

Anot Bendorienės *et al.* (2001: 47), terminas „migracija“ yra kilęs iš lotynų kalbos (lot. migratio – kėlimasis, kraustymasis) ir bendriausia prasme apibrėžiamas kaip „kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą: gyventojų kėlimasis iš vienos vietos į kitą“. Migracija gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja prasme. Martinkus *et al.* (2006) teigia, kad siaurąja prasme migracija reiškia žmonių persikėlimą iš vienos valstybės į kitą. Sipavičienė ir Stankūnienė (2011) papildoma Martinkų *et al.* (2006) bei teigia, kad siaurąja prasme migracija traktuojama kaip nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimas tam tikram laikotarpiui, kuris dažniausiai trunka vienerius ar daugiau metų. Būtent remiantis šia migracijos samprata, migracijos procesas yra traktuojamas statistikos. Platesniu požiūriu migracija suprantama kaip daug sudėtingesnis procesas, kuris prasideda nuo migracijos nuostatų bei potencialo formavimosi ir baigiasi imigrantų integracija tikslo šalyje.

Migracijos sąvoka apima gana didelę teritorinių persikėlimų įvairovę. Anot Vaitekūno (2006), Kasnauskienės (2006), migracijos terminu gali būti apibūdinami tiek nuolatiniai išvykimai į kitą gyvenamąją vietą, tiek asmenų, gyvenančių vienoje vietoje, o dirbančių kitoje, teritoriniai persikėlimai.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, kurioje nagrinėjama migracija bei šio reiškinio samprata, galima teigti, kad migracijos apibūdinimai skiriasi bei yra gana neapibrėžti. Vieni autoriai migraciją apibrėžia gana siaurai, tuo tarpu kiti pateikia platesnį jos apibrėžimą (žr. 1 lentelę).

Nėra vieningo bei tikslaus termino „migracija“ apibrėžimo (žr. 1 lentelę). Bendriausia prasme migracija apibrėžiama (Manser 1991; Held *et al.* 2002; Kripaitis, Romikaitytė 2005; Vaitekūnas 2006; Cambridge Dictionaries Online 2014) kaip asmenų teritorinis persikėlimas, apimantis gyvenamosios vietos keitimą. Kiti autoriai (Daugherty, Kammeyer 1995; Guščinskienė 2001; Perruchoud 2004; Kasnauskienė 2006; Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Adegboyega 2010; Perruchoud, Redpath-Cross 2011; Bonasia, Napolitano 2012; Oxford Dictionaries 2014) mig-

1 lentelė. Migracijos samprata (sudaryta autorių)

Table 1. A definition of migration (compiled by the authors)

Autorius	Migracijos samprata
Manser (1991: 263)	Judėjimas iš vienos vietos į kitą, siekiant joje apsigyventi.
Daugherty ir Kammeyer (1995: 109)	Migracija yra asmenų arba grupių judėjimas iš vienos vietos ar gyvenamosios vietos į kitą, kai ketinama pasilikti naujoje vietoje tam tikrą pakankamai ilgą laikotarpį.
Guščinskienė (2001: 55)	Migracija – tai individų ar jų grupių pastovios gyvenamosios vietos keitimo procesas, kuris pasireiškia persikėlimu į kitą regioną, geografinį rajoną arba kitą šalį.
Held <i>et al.</i> (2002: 315)	Migracija reiškia žmonių judėjimą ir laikiną arba nuolatinį vietos keitimą.
Perruchoud (2004: 41), Perruchoud ir Redpath-Cross (2011: 62)	Judėjimo procesas, kertant valstybės sienas, arba valstybės viduje. Tai gyventojų judėjimas, apimantis bet kokios rūšies asmenų judėjimą, nepriklausomai nuo jo trukmės, struktūros ir priežasčių.
Kripaitis, Romikaitytė (2005: 171)	Migracija – žmonių judėjimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą.
Kasnauskienė (2006: 173, 175)	Migracija (lot. <i>migratio</i> – kėlimasis, kraustymasis) apibrėžiama kaip gyventojų kėlimasis arba perkėlimas gyventi iš vienos vietovės į kitą tam tikram nustatytam laikotarpiui. Terminu migracija nusakomas toks ilgalaikis gyvenamosios vietos pakeitimas, kurio rezultatas – gyventojų skaičiaus ir struktūros pasikeitimai išvykimo bei atvykimo teritorijose.
Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006: 3)	Migracijos sąvoka apima bet kokią žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanorišką arba priverstinę; ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos; legalią ir nelegalią; migraciją siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką.
Vaitekūnas (2006: 263)	Migracija – tai žmonių persikėlimas iš vienos vietos į kitą nuolatiniam gyvenimui.
Adegboyega (2010: 355)	Migracija reiškia asmenų arba žmonių grupės judėjimą iš vienos vietos į kitą dėl priežasčių, svyruojančių nuo socialinių, politinių ir ekonominių iki tokių kaip turizmas ir poilsis.
Bonasia, Napolitano (2012: 528)	Migracija gali būti apibrėžiama kaip trumpalaikis ar ilgalaikis, vidinis ar tarptautinis asmenų arba jų grupių persikėlimas iš vienos vietos į kitą dėl įvairių priežasčių, svyruojančių nuo geresnių lūkesčių rasti darbą iki persekiojimo.
Cambridge Dictionaries Online (2014)	Asmenų judėjimas į naują vietą laikinai gyventi. Judėjimas iš vienos vietos į kitą.
Oxford Dictionaries (2014)	Asmenų judėjimas į naują teritoriją arba šalį, siekiant rasti darbą ar geresnių gyvenimo sąlygų.

racijos reiškinį apibūdina plačiau, išskirdami tokius aspektus kaip migracijos trukmė, migraciją lemiantys veiksniai ir priežastys, apsisprendimo savarankiškumas, legalumas. Nors terminas „migracija“ pasižymi gana didele jį apibūdinančių definicijų variacija, pažymima (Maslauskaitė, Stankūnienė 2007; Butkus, Matuzevičiūtė 2010; Damulienė 2013), kad migracijos apibrėžimuose dominuoja du esminiai kriterijai: erdvės ir laiko. Erdvės kriterijumi apibrėžiamas gyvenamosios vietos pakeitimas, o laiko kriterijumi – tam tikra persikėlimo trukmė. Apibendrinant galima teigti, kad migracija – tai asmenų arba jų grupės judėjimas vienoje valstybėje ar kertant jų sienas, ilgam arba trumpam laikotarpiui dėl įvairių priežasčių.

Analizuodama migracijos sampratą, Guščinskienė (2001), Putvinskienė (2010) teigia, kad migracija yra bendresnio pobūdžio terminas, kuris vartojamas, kai norima apibūdinti ir imigraciją, ir emigraciją. Siekiant geriau suprasti migracijos reiškinį, tikslinga išsiaiškinti minėtų terminų sampratas. Europos migracijos tinklo sudarytame žodyne (2012) imigracija apibrėžiama kaip „atvykimas į šalį, ketinant apsigyventi naujoje gyvenamojoje vietoje nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėn.“. Tuo tarpu emig-

racija minėtame žodyne apibrėžiama kaip „išvykimas į kitą valstybę, ketinant apsigyventi naujoje gyvenamojoje vietoje nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėn.“. Nagrinėjant emigracijos sąvoką galima pastebėti, kad mokslinėje literatūroje autorių nurodytos emigracijos apibrėžtys skiriasi. Vieni autoriai (Bendorienė *et al.* 2001; Rudzkienė 2005; Kasnauskienė 2006) emigraciją apibrėžia siauriau: kaip žmonių persikėlimą arba išvykimą gyventi iš vienos šalies į kitą. Kiti autoriai (Vaitkevičiūtė 1999; Dapkus, Matuzevičiūtė 2008; Europos migracijos tinklas 2012) pateikia platesnį emigracijos apibrėžimą, išskirdami tokius kriterijus kaip emigracijos trukmė, priežastys, legalumas ar apsisprendimo emigruoti savarankiškumas. Anot Dapkaus ir Matuzevičiūtės (2008: 343), emigracijos sąvoka „apima bet kokią žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; ieškant kitos darbo vietos; legalią ir nelegalią; siekiant keisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką“. Nors vieni autoriai emigraciją apibrėžia siauriau, kiti – plačiau, mokslinėje literatūroje pateiktos emigracijos apibrėžtys nusako panašią emigracijos sampratą. Vieni autoriai (Vaitkevičiūtė 1999; Bendorienė *et al.* 2001; Kasnauskienė 2006; Europos

migracijos tinklas 2012), apibrėždami emigraciją, išskiria valstybės sienos kirtimo kriterijų ir teigia, kad emigracija – tai žmonių persikėlimas iš vienos valstybės į kitą. Minėti autoriai emigracijos sąvoką taiko tarptautinei migracijai. Tuo tarpu kiti autoriai (Rudzkienė 2005; Dapkus, Matuzevičiūtė 2008), analizuodami emigracijos sampratą, teigia, kad emigracijos sąvoka gali apimti žmonių judėjimą tiek vienos valstybės viduje, tiek kertant jų sienas.

Migraciją aiškinančios teorijos

Mokslinėje literatūroje išskiriamos įvairios migracijos procesų priežastingumą aiškinančios bei skirtingus migracijos reiškinio aspektus atskleidžiančios teorijos. Migracijos teorijos aiškina dėl ko, kur bei kaip asmenys migruoja, identifikuoja priežastis ir veiksnius, lemiančius sprendimą migruoti (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Janušauskas *et al.* 2009; Stulgienė, Daunorienė 2009). Tuo tarpu Péridy (2005) pažymi, kad migracijos teorijos tradiciškai analizuoja tris esminius aspektus: veiksnius, lemiančius migraciją, migrantų asimiliaciją bei kokią poveikį migrantai daro vietiniams gyventojams. Pažymėtina, kad mokslinėje literatūroje migracijos procesas yra nagrinėjamas bendrai, atskirai neišskiriant emigracijos bei imigracijos teorijų (Dapkus, Matuzevičiūtė 2008; Butkus, Matuzevičiūtė 2009; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009). Dapkus ir Matuzevičiūtė (2008) teigia, kad ir emigraciją, ir imigraciją lemiantys veiksniai yra tie patys, tik vienu atveju jie yra atstumiantys, kitu atveju – pritraukiantys.

Pažymima, kad nėra vienos universalios migracijos teorijos, kuri paaiškintų migracijos kilmę, migraciją lemiančius veiksnius bei migracijos srautų formavimąsi. Tai pritaikytina tiek vidinei, tiek tarptautinei migracijai (Fihel *et al.* 2006). Migracijos teorijos migracijos procesą nagrinėja dalimis, pabrėždamos vieną ar kitą aspektą (Maslauskaitė, Stankūnienė 2007; Janušauskas *et al.* 2009; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009; Damulienė 2013). Analizuodama migracijos teorijas Kasnauskienė (2006) pastebi, kad egzistuoja daug viena su kita nesusijusių teorijų, migraciją aiškinančių sistemų bei modelių, empirinių požiūrių ir analitinių struktūrų. Skirtingos migracijos teorijos migracijos priežastis analizuoja nevienodais lygmenimis: individo, šeimos, šalies bei globaliu (Massey *et al.* 1993; Jurevičienė, Neverauskienė Okunevičiūtė 2008; Stulgienė, Daunorienė 2009). Jančaitytė *et al.* (2009) pažymi, kad analizuojant bei vertinant migraciją lemiančius veiksnius, atsižvelgtina į tai, kad tam tikras vieną teorinis požiūris nepaaiškina viso migracijos proceso daugiapusiškumo. Kiti autoriai (Motieka *et al.* 2006; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009; Damulienė 2013) pritaria tokiam požiūriui ir teigia,

kad analizuojant migraciją lemiančius veiksnius trūksta sisteminio požiūrio, todėl migracijos teorijas derėtų vertinti ne kaip alternatyvas, o kaip viena kitą papildančias. Sipavičienė ir Stankūnienė (2011), pažymi, kad „nors pasaulyje migracijos procesų tyrimai sparčiai plečiasi, teorinių studijų ar apibendrinimų vis dar yra gana nedaug“.

Nors šiuo metu kintant migracijai, kartu plečiasi ir migraciją analizuojančių teorijų ribos (Maslauskaitė, Stankūnienė 2007; Janušauskas *et al.* 2009; Kvedaraitė *et al.* 2011; Damulienė 2013), išanalizavus mokslinę literatūrą, galima išskirti šias pagrindines migracijos teorijas: neoklasikinę migracijos teoriją, naująją ekonominę migracijos teoriją, dviejų darbo rinkų teoriją, pasaulio sistemų teoriją, migracijos tinklo teoriją, migracijos sistemų teoriją, kumuliatyvaus priežastingumo teoriją.

Migracijos teorijoms, kurių analizės objektas – tarptautinės migracijos pradžia bei migraciją sukeliantys veiksniai, galima priskirti šias teorijas: neoklasikinę migracijos teoriją, naująją ekonominę migracijos teoriją, dviejų darbo rinkų teoriją ir pasaulio sistemų teoriją. Neoklasikinio požiūrio į migraciją bruožų galima aptikti A. Smith (1776) bei E. G. Ravenstein (1889) darbuose (Bauer, Zimmermann 1999). E. G. Ravenstein 1885 m. sukūrė *pirmąją migracijos teoriją*, kurioje buvo pateikti ekonominiai migracijos dėsniai, ypač akcentuojant pajamų lygio skirtumus. E. G. Ravenstein teorijoje migracijos priežastimi siūloma laikyti daugelio asmenų geresnių materialinių sąlygų siekį, o pagrindiniu migraciją lemiančiu veiksniu įvardijami ekonominiai motyvai (Kasnauskienė 2006; Maslauskaitė, Stankūnienė 2007).

Neoklasikinė ekonomikos teorija sietina su „ekonominio augimo esant neribotai darbo pasiūlai“ modeliu. Neoklasikinė ekonomikos teorija migraciją aiškina remiantis „stūmos“ bei „traukos“ jėgų sąveika (Motieka *et al.* 2006; Urbonavičienė, Tvaronavičienė 2008; Čiarnienė *et al.* 2009).

Neoklasikinę migracijos teoriją, kuri analizuoja ekonomines migracijos priežastis, galima suskirstyti į *neoklasikinę makroekonominę* ir *neoklasikinę mikroekonominę teorijas*. Pagrindiniai makroekonominiai migracijos veiksniai yra darbo užmokesčio bei darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Motieka *et al.* 2006; Čiarnienė *et al.* 2009; Janušauskas *et al.* 2009; Valavičienė 2013). Motieka *et al.* (2006) pažymi, kad šie skirtumai lemia darbo jėgos judėjimą iš rinkų, kurioms būdingas žemesnis darbo užmokestis ir kurios yra perpildytos darbo jėgos į rinkas, pasižyminčias didesne darbo jėgos paklausa bei aukštesniu darbo užmokesčiu. Neoklasikinė mikroekonominė teorija, kaip ir neoklasikinė makroekonominė teorija, pagrindiniu

migraciją lemiančiu veiksniu įvardija pajamų ir pragyvenimo lygio skirtumą, tačiau neoklasikinėje mikroekonominėje teorijoje migracija analizuojama kaip individualus bei racionalus individo sprendimas (Barcevičius 2012).

Kaip ir neoklasikinė migracijos teorija, *naujoji ekonominė migracijos teorija* taip pat analizuoja ekonomines migracijos priežastis (Stulgienė, Daunorienė 2009). Pagrindinis šios teorijos teiginys, kad sprendimą dėl migracijos priima ne atskiras individas, bet šeima, namų ūkis ar kitos su individu susijusios grupės (Massey *et al.* 1993; Bijak 2006; Kasnauskienė 2006; Kurekova 2011; Barcevičius 2012). Remiantis šia teorija, siekiama ne tik padidinti namų ūkio pajamas, bet taip pat ir diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuoti riziką bei išvengti kreditavimo kliūčių (Dapkus, Matuzevičiūtė 2008; Čiarnienė *et al.* 2009). Barcevičius (2012) taip pat pažymi, kad, remiantis naująja ekonomine migracijos teorija, sprendimas emigruoti ar ne priimamas įvertinus ne tiek absoliutų pajamų dydį, kiek santykinį. Taigi pagal šią teoriją emigraciją gali lemti pajamų nelygė kilmės šalyje (Budnik 2011).

Remiantis naująja ekonomine migracijos teorija, sprendimą dėl migracijos lemia daugelis įvairių veiksnių, kuriuos formuoja sąlygos kilmės šalyje (Kurekova 2011). Pagal šią teoriją, priešingai nei pagal neoklasikinę migracijos teoriją, darbo užmokesčio skirtumai tarp kilmės ir tikslo šalių nėra pagrindinis emigraciją lemiantis veiksnys (Bijak 2006; Fihel *et al.* 2006; Kasnauskienė 2006). Rizikos sumažinimas šeimoje gali būti svarbesnis tarptautinę migraciją lemiantis veiksnys nei darbo užmokesčio skirtumai tarp šalių.

Dviejų darbo rinkų teorija bei *pasaulio sistemų teorija* pateikia skirtingą požiūrį nei neoklasikinė ekonominė teorija ir akcentuoja istorinius struktūrinius veiksnius, lemiančius migracijos srautus tarp ekonomiškai silpnųjų ir išsivysčiusių šalių (Barcevičius 2012). Dviejų darbo rinkų teorija pažymi, kad šalyje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji darbo rinka suteikia aukštą pajamą ir yra skirta išsilavinusiems, aukštos kvalifikacijos vietiniams gyventojams, tuo tarpu antrajai darbo rinkai būdingi pavojingi bei mažai apmokami darbai, kurių imasi imigrantai, nes jų nenori dirbti vietiniai gyventojai (Čiarnienė *et al.* 2009; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009). Pirmąjį darbo rinkos sektorių galima įvardinti kaip aukštos kvalifikacijos darbo, o antrąjį – kaip nekvalifikuoto darbo sektorių. Darbdaviai nelinkę didinti darbo užmokesčio antrajame darbo rinkos sektoriuje, nes tai skatintų didinti darbo užmokesčių ir kituose sektoriuose, mažintų gaunamą pelną bei lemtų infliacijos pavojų (Bijak 2006; Barcevičius 2012). Išsivysčiusiose šalyse didžioji dalis gyventojų telkiasi pirmajame, aukštos kvalifikacijos, darbo rinkos sektoriuje bei nėra linkę imtis antrojo darbo

sektoriaus siūlomų darbų: atsiradusią nekvalifikuotos darbo jėgos paklausą išsivysčiusiose šalyse patenkina nekvalifikuoti darbininkai iš mažiau išsivysčiusių šalių (Sipavičienė 2006; Sipavičienė, Stankūnienė 2011). Analizuodamas dviejų darbo rinkų teoriją, Barcevičius (2012) teigia, kad išsivysčiusiose šalyse darbo užmokestis už nekvalifikuotą darbą yra žymiai didesnis, nei tikėtinas darbo užmokestis migrantų kilmės šalyse, taip pat migrantams mažiau svarbus jų socialinis statusas kitoje šalyje.

Remiantis *pasaulio sistemų teorija*, emigracijos srautus lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą (Motieka *et al.* 2006; Urbonavičienė, Tvaronavičienė 2008; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009). Kiti autoriai, analizavę pasaulio sistemų teoriją (Maslauskaitė, Stankūnienė 2007; Jančaitytė *et al.* 2009), pažymi, kad pasaulio darbo potencialas yra susiskirstęs ne tik į pagrindinę ir periferinę zonas, bet taip pat ir į pusiau periferinę (tarpinę) zoną. Migracijos srautų iš pusiau periferinės zonos kryptys gali būti tiek centras, tiek periferija. Jančaitytė (2009) teigia, kad Lietuvą vertinant šios teorijos kontekste, ją galima priskirti būtent pusiau periferinei (tarpinei) zonai, nes darbo jėga iš Lietuvos emigruoja tiek į išsivysčiusias Vakarų valstybes, tiek ir kita kryptimi – į Ukrainą bei Rusiją. Besivystantys, ne rinkos ekonomikos regionai laikomi periferijomis, tuo tarpu kapitalistinės, poindustrinės šalys – centrais (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Urbonavičienė, Tvaronavičienė 2008).

Migracijos teorijoms, kurios aiškina tarptautinės migracijos tęsimąsi ir / ar migracijos srautų kryptį, galima priskirti šias teorijas: migracijos tinklo teoriją, migracijos sistemų teoriją bei kumuliatyvaus priežastingumo teoriją.

Migracijos tinklo teorija aiškina priežastis, kurios palaiko migracijos srautus iš vienos valstybės į kitą, net sumažėjus pradinėms emigraciją lėmusioms paskatoms (Jennissen 2004; Barcevičius 2012). Remiantis šia teorija emigracija aiškinama kaip save generuojantis veiksnys (Bauer, Zimmermann 1999; Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Čiarnienė *et al.* 2009): pati migracija skatina migraciją (De Haas 2009). Massey *et al.* (1993) teigia, kad migracijos tinklai – tai tarpasmeniniai ryšiai tarp migrantų ir jų šeimų, giminių, draugų, likusių kilmės šalyje. Tuo tarpu Maslauskaitė ir Stankūnienė (2007) pateikia platesnį migracijos tinklo apibūdinimą, teigdamos, kad migracijos tinklą gali sudaryti neformalūs bei formalūs ryšiai: pirmuoju atveju – tai ryšiai tarp išvykstančio asmens ir jo šeimos, draugų, pažįstamų, giminių, kurie gyvena kitoje šalyje, antruoju atveju – tai savotiška „migracijos industrija“, kuri skatina migraciją. Migraciją palaikanti „migracijos industrija“ uždirba iš migracijos, migrantams padeda arba gali juos išnaudoti (Barcevičius 2012). Mokslinėje literatū-

roje (Massey *et al.* 1993; Fihel *et al.* 2006; Bučaitė-Vilkė, Rosinaitė 2010) pažymima, kad migracijos tinklai padidina tarptautinės emigracijos tikimybę, nes jie sumažina persikėlimo kaštus bei riziką. Migracijos tinklai potencialius migrantus informuoja apie galimybes įsidarbinti, įsikurti, darbo rinkos situaciją, taip pat suteikia kitą informaciją, kuri reikalinga siekiant prisitaikyti kitoje šalyje (Gečienė 2009).

Migracijos tinklo teorija yra glaudžiai susijusi su *migracijos sistemų teorija* (Kurekova 2011). Remiantis migracijos sistemų teorija, migracija apibūdinama kaip makrolygmens bei mikrolygmens struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makrolygmens struktūros apibūdinamos kaip instituciniai veiksniai, tuo tarpu mikrolygmens struktūros – pačių emigravusių asmenų patirtys, įsitikinimai bei tinklai (Motieka *et al.* 2006; Čiarnienė *et al.* 2009; Janušauskas *et al.* 2009). Makrolygmenį ir mikrolygmenį jungia įvairūs tarpiniai mechanizmai, kuriuos nustatyti bei išmatuoti jų poveikį yra labai sunku (Motieka *et al.* 2006). Analizuodamos migracijos sistemų teoriją, Ražanauskaitė ir Brazienė (2010) teigia, kad atskiri individai, kurie veikia instituciniame bei struktūriniame socialiniame tinkle, įvertina naudą ir priima sprendimus dėl migracijos.

Kumuliatyvaus priežastingumo teorija pabrėžia tai, kad migracija turi grįžtamąjį poveikį tiek individo motyvacijai, tiek ekonominėms bei socialinėms struktūroms (Pukelienė *et al.* 2007; Massey *et al.* 1993). Remiantis šia teorija, migracija yra evoliucinis procesas, kuris dėl įvairių grįžtamojo ryšio mechanizmų lemia institucinius ir socialinius – ekonominius pokyčius tiek kilmės, tiek tikslo šalyse (Bijak 2006). Tai garantuoja nuolatinį migracijos procesų vyksmą (Pukelienė *et al.* 2007). Nagrinėdamas kumuliatyvaus priežastingumo teoriją, Barcevičius (2012) teigia, kad dalies namų ūkių pajamų didėjimas dėl emigrantų siunčiamų piniginių perlaidų lemia santykinio skurdo jausmą, kuris skatina kitų namų ūkių narių emigraciją. Pažymėtina, kad išvykusieji siunčia ne tik pinigines perlaidas, bet taip pat, suteikdami informaciją apie kitos šalies gyvenimo būdą, vertybes, padeda atsirasti migracijos kultūrai ir emigracija tampa vertinama kaip priimtinas reiškinys.

Emigraciją lemiantys veiksniai

Nors, vertinant emigracijos poveikį šaliai, mokslinėje literatūroje išreiškiamas nevienareikšmiškas požiūris, dažnai pažymima (Martinaitis, Žvalionytė 2007; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009; Stulgienė, Daunorienė 2009; Damulienė 2013), kad intensyviai augantys gyventojų emigracijos mastai kelia didelę grėsmę šalies demografinėi plėtotei, ūkio augimui bei kultūrinio savitumo išsaugojimui.

Siekiant mažinti emigraciją, tiek moksliniu, tiek praktiniu aspektu svarbu įvertinti pagrindinius sprendimą emigruoti lemiančius veiksniai (Čiarnienė *et al.* 2009).

Pažymėtina, kad migracijos veiksniai yra labai įvairūs. Sipavičienė ir Stankūnienė (2011: 326) teigia, kad migraciją lemiantys veiksniai „neretai persipina, o jų kombinacijos ne tik suformuoja migracijos srautus, bet ir lemia vyraujančius migracijos tipus, modelius“. Migracijos srautų apimtis ir kryptis gali lemti tiek kilmės šalies, tiek tikslo šalies veiksniai (Emirhan 2008; Polgreen, Simpson 2010). Pabrėžiama (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Čiarnienė *et al.* 2009; Janušauskas *et al.* 2009), kad, remiantis migraciją aiškinančiomis teorijomis, galima nurodyti tokius bendruosius veiksniai, lemiančius gyventojų migraciją: ekonominius, demografinius, socialinius, kultūrinius, politinius, psichologinius, saugumo, geografinius ir kitus. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Damulienė 2013) taip pat teigiama, kad neįmanoma įvardyti visų migracijos veiksnių, nes atskiri asmenys nevienodai vertina tas pačias išorines aplinkybes bei veiksniai. Identifikuoti visų migraciją lemiančių veiksnių taip pat neįmanoma dėl socialinio gyvenimo įvairumo bei nepastovumo (Valavičienė 2013).

Migraciją lemiantys veiksniai gali būti įvairaus lygio. Anot Kvainauskaitės (2004), Motiekos *et al.* (2006), migraciją veikia makrolygio ir mikrolygio veiksniai. Tuo tarpu Sipavičienė ir Stankūnienė (2011) teigia, kad migracijos veiksniai gali veikti trimis lygiais: makrolygiu (tarptautiniu, šalių mastu), mezolygiu (bendruomenių lygiu) bei mikrolygiu (namų ūkių, individo lygiu). Makrolygio veiksniai gali būti apibūdinami kaip objektyvios sąlygos, kuriose asmuo dirba bei gyvena, o mikrolygio veiksniai – kaip tam tikros subjektyvios sąlygos bei individualūs asmenų motyvai, kurie lemia sprendimą migruoti (Kvainauskaitė 2004).

Kaip minėta anksčiau, veiksniai, kurie sukelia migraciją ir veiksniai, palaikantys jau prasidėjusią migraciją, dažnai yra skirtingi. Anot Jennissen (2004), klaidinga manyti, kad veiksniai, sukeltantys migraciją, veikia tik trumpą laiką tarpą.

Mokslinėje literatūroje skirtingų autorių nurodyti migraciją lemiantys veiksniai bei jų klasifikavimas pateikti 2 lentelėje.

Kaip galima matyti iš 2 lentelės, migraciją lemia labai daug įvairių veiksnių, kurie gali būti klasifikuojami į įvairias grupes: socialinius, politinius, kultūrinius, demografinius, psichologinius, saugumo, geografinius, specifinius, struktūrinius, ekonominius. Tuo tarpu ekonominiai veiksniai gali būti skirstomi į makroekonominiai bei mikroekonominiai. Taip pat migraciją lemiantys veiksniai gali būti klasifikuojami į grupes, atsižvelgiant į tai, ar jie

2 lentelė. Migraciją lemiantys veiksniai (sudaryta autorių)

Table 2. Determinants of migration (compiled by the authors)

Migraciją lemiantys veiksniai		Autorius	
<i>Ekonominiai</i>	<i>Makrolygio ekonominiai</i>	Kvainauskaitė (2004); Martinkus <i>et al.</i> (2006); Maslauskaitė, Stankūnienė (2007); Jančaitytė <i>et al.</i> (2009); Karalevičienė, Matuzevičiūtė (2009); Pilinkienė (2009); Janušauskas <i>et al.</i> (2009).	
	Nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse, valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika.		
	<i>Mikrolygio ekonominiai</i>		
	Amžius, išsilavinimo lygis, šeimyninė padėtis, migracijos atstumas, kalbos barjeras, žinios apie šalį.		
<i>Socialiniai</i>	Šalies ar darbo prestižas, galimas statuso augimas, valdžios realizavimo poreikis, nesaugumo jausmas, perspektyvų nematymas.	Martinkus <i>et al.</i> (2006); Blebieinė (2008).	
<i>Politiniai</i>	Politinė santvarka, rinkimų rezultatai, migracijos politikos liberalizavimas, šalies politinės orientacijos pasikeitimas.	Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006); Blebieinė (2008).	
<i>Kultūriniai</i>		Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006); Čiarnienė <i>et al.</i> (2009).	
<i>Demografiniai</i>			
<i>Psichologiniai</i>	Gebėjimas priimti asmeninius sprendimus.		
<i>Saugumo</i>	Dėl karinių ar kitų konfliktų, politinių ar kitų represijų.		
<i>Geografiniai</i>	Klimato sąlygos.		
<i>Specifiniai</i>	Valstybės politika, imigracijos kvotos ir emigracijos kliūtys, politinės represijos ir karai, ekologiniai šalies veiksniai.		
<i>Struktūriniai</i>	Svarbiausias nepriklausomas kintamasis	Disbalansas darbo rinkoje (aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasiūlos ir paklausos rinkoje neatitikimas).	Martinaitis, Žvalionytė (2007).
	Įsiterpiantis kintamasis	Mažas darbo užmokestis.	
	Kiti nepriklausomi kintamieji	Socialiniai, politiniai ir kiti veiksniai.	
	Skatinantys emigraciją kilmės šalyse / mažiau išsivysčiusiose (besivystančiose) visuomenėse.		Sipavičienė (2006); Pukelienė <i>et al.</i> (2007); Sipavičienė, Stankūnienė (2011).
	Pritraukiantys imigrantus išsivysčiusiose industrinėse visuomenėse / tikslo šalyse.		
<i>Vertybiniai / asmeniniai</i>	Veikėjų, kurie reaguoja į šiuos veiksnius migruodami į užsienio šalis, nuostatos, motyvai, tikslai bei siekiai.		
<i>Organizaciniai / instituciniai</i>	Socialinės ir ekonominės struktūros, kurios išskyla sujungdamos siunčiančias bei priimančias visuomenes.		
<i>Vidiniai šalies situacijos pokyčiai</i>	Ekonomikos raida, regionų plėtra, švietimo sistemos raida, fiskalinė politika, socialinės rūpybos sistema, kultūrinių nuostatų ir visuomenės sąmonės kaita.		Motieka <i>et al.</i> (2006).
<i>Išoriniai pokyčiai</i>	Besikeičiantis tarptautinis kontekstas, kitų šalių politika, globalizacija.		

yra susiję su vidiniais šalies situacijos ar su išoriniais pokyčiais. Kiti autoriai (Sipavičienė 2006; Pukelienė *et al.* 2007; Sipavičienė, Stankūnienė 2011) veiksnius, skatinančius tarptautinę migraciją, siūlo skirstyti į keturias pagrindines grupes: struktūrinius veiksnius, kurie skatina emigraciją kilmės šalyse (mažiau išsivysčiusiose, besivystančiose šalyse), struktūrinius veiksnius, kurie pritraukia imigrantus tikslo šalyse (išsivysčiusiose šalyse), vertybinius (asmeninius) veiksnius, apimančius asmenų, kurie reaguoja į šiuos veiksnius migruodami į kitą šalį, motyvus, nuostatas, siekius, tikslus bei organizacinius (institucinius) veiksnius, kurie gali būti apibūdinami kaip tam tikros socialinės ir ekonominės struktūros, kurios sujungia kilmės bei tikslo

šalis. Taigi ne tik neįmanoma identifikuoti visų migraciją lemiančių veiksnių, bet taip pat nėra vienintelės ir galutinės šių veiksnių klasifikacijos.

Mokslinėje literatūroje (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006; Čiarnienė *et al.* 2009) taip pat pabrėžiama, kad tik tam tikri migraciją lemiantys veiksniai gali būti paveikti valstybės vykdomos politikos. Labiausiai valdžios priemonės veikia politinius ir ekonominius veiksnius, mažiau – socialinius, kultūrinius bei demografinius veiksnius.

Daugelis autorių (Schoorl *et al.* 2000; Mansoor, Quillin 2006; Martinaitis, Žvalionytė 2007; Butkus, Matuzevičiūtė 2009; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009; Martinaitis,

Ivanauskaitė 2012) pažymi, kad viena iš dažniausiai tyrimuose taikomų teorijų, nagrinėjančių tarptautinės migracijos priežastis, yra neoklasikinis „stūmos ir traukos“ modelis. Šio modelio centre esantis racionalus individas nuolat vertina migracijos teikiamą naudą bei nuostolius (sąnaudas), kuriuos sudaro stūmimo veiksniai (išstumiantys / stūmos), veikiantys kilmės šalyje, ir traukos veiksniai (pritraukiantys), veikiantys tikslo šalyse. Įvertinęs stūmimo ir traukos veiksnius individas sprendžia, ar tikėtina emigracijos nauda yra didesnė už nuostolius. Jei emigracijos nauda viršija nuostolius, asmuo priima sprendimą emigruoti, priešingu atveju – neemigruoja. Tokiu būdu vidutiniu arba ilguoju laikotarpiu pasiekama migracijos pusiausvyrą (Martinaitis, Žvalionytė 2007). Anot Maslauskaitės ir Stankūnienės (2007), dažniausiai migraciją vienu metu lemia tiek stūmimo, tiek traukos veiksniai.

Migracijos procesų vaidmuo globaliame pasaulyje

Tarptautinė migracija yra neatskiriama globalizacijos dalis (Castles 2010). Held *et al.* (2002) pažymi, kad asmenų migracija yra labiausiai paplitusi globalizacijos forma. Globalizacija lėmė intensyvėjančius tarpvalstybinius tinklus bei ryšius (Gheasi *et al.* 2012). Globalizacijos procesas transformavo pasaulį. Valstybės, visuomenės, ekonomikos ir kultūros skirtinguose pasaulio regionuose tampa vis labiau integruotos ir tarpusavyje susijusios. Naujos technologijos įgalina intensyvų kapitalo, prekių, paslaugų, informacijos ir idėjų judėjimą iš vienos šalies ar kontinento į kitą. Tačiau globalizacijos poveikiui būdingas netolygumas, ir skirtingose pasaulio dalyse galima pastebėti didėjančius gyvenimo standartų ir asmenų saugumo lygių skirtumus. Svarbus šių didėjančių skirtumų rezultatas – tarptautinės migracijos masto didėjimas (Global Commission on International Migration 2005). Anot McCann *et al.* (2010), globalizacijos tendencijos taip pat lemia kompleksiškesnių globalaus mobilumo formų galimybių atsiradimą. Migrantai šiuo metu yra daug geriau informuoti apie galimybes kitur, nei anksčiau, piniginės ir nepiniginės migracijos sąnaudos tapo mažesnės, buvo sumažinti instituciniai migracijos barjerai, ypač aukštos kvalifikacijos ir laikinų migrantų atveju, taip pat didesnė tapo pasaulinė ekonominė integracija, sumažėjo realios kelionių ir komunikacijos išlaidos. Autoriai pažymi, kad dėl šių pokyčių tarptautinės migracijos srautai tik didės.

Tarptautinė migracija tapo itin ryškia tendencija globalizuotame pasaulyje – XXI a. net vadinamas „migracijos amžiumi“ (Castles, Miller 2009; Gheasi *et al.* 2012; Skeldon 2013). Ekonomikos globalizacija pakeitė pasaulinės migracijos pobūdį bei apimtį. Nors tarptautinė migracija ilgą laiką egzistavo ir prieš globalizacijos

amžių, pasaulinės migracijos apimtis, greitis bei kompleksškumas jo metu tapo beprecedentis (Čiarnienė *et al.* 2009; Li 2008).

Nors Čiarnienė *et al.* (2009) pažymi, kad globalizacija daro didelį poveikį tarptautinei migracijai, Jančaitytė *et al.* (2009) pastebi, kad globalizacija neturi tiesioginio poveikio migracijai, tačiau palengvina šį procesą: sparti informacinių technologijų bei komunikacijos ryšių plėtra, susisiekimo priemonių tobulėjimas lėmė greitesnį, pigesnį asmenų mobilumą, galimybę komunikuoti su visu pasauliu. Vis dėlto, pažymėtina, kad globalizacija gali būti traktuojama ne tik kaip migraciją palengvinantis veiksnys, bet ir šį reiškinį slopinantis veiksnys. Pavyzdžiui, turtingų šalių bendrovės gali perkelti gamybą į mažiau turtingas šalis, kuriose darbo jėgos kaina yra mažesnė. Tokiu atveju šalyje, į kurią perkeliama gamyba, sukuriama naujos darbo vietos bei asmenims, ketinusiems išvykti iš šalies dėl darbo neturėjimo, emigruoti nebereikia.

Vykstantys globalizacijos procesai, ūkio integracija, sparčiai besivystantys tarptautiniai ryšiai ekonominėse, socialinėse, politinėse bei kultūrinėse sferose, pasikeitimai šalių sienų kontrolės srityse, tarptautinės darbo jėgos paklausos struktūroje, spartus mokslo ir technologijų vystymasis lėmė vykstančius migracijos procesus globaliu mastu.

Dėl sparčių globalizacijos tempų migracija per pastaruosius 30 metų išaugo labiau nei bet kada. 2013 m. tarptautinių migrantų skaičius siekė net 232 mln. asmenų, atitinkamai 2010 m. – 221 mln., 2000 m. – 175 mln., o 1990 m. – 154 mln. (Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas 2013a). Šiuo metu apie 6 iš 10 tarptautinių migrantų gyvena išsivysčiusiuose regionuose (žr. 3 lentelę).

Kaip matyti iš 3 lentelės, 2013 m. beveik du trečdaliai visų pasaulio tarptautinių migrantų užfiksuoti Europoje ir

3 lentelė. Tarptautinių migrantų skaičius, mln. (Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas 2013a)

Table 3. The number of international migrants, mln. (Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas 2013a)

Regionas	Metai			
	1990	2000	2010	2013
Pasaulis	154,2	174,5	220,7	231,5
Išsivystę regionai	82,3	103,4	129,7	135,6
Besivystantys regionai	71,9	71,1	91	95,9
Afrika	15,6	15,6	17,1	18,6
Azija	49,9	50,4	67,8	70,8
Europa	49	56,2	69,2	72,4
Lotynų Amerika ir Karibų jūros regionas	7,1	6,5	8,1	8,5
Šiaurės Amerika	27,8	40,4	51,2	53,1
Okeanija	4,7	5,4	7,3	7,9

Azijoje. 2013 m. populiariausiu tikslo regionu ir toliau išliko Europa, kurioje minėtais metais užfiksuota apie 72 mln. tarptautinių migrantų. Tuo tarpu Azijoje 2013 m. užfiksuota apie 71 mln. tarptautinių migrantų. Nustatyta, kad 1990–2013 metais tarptautinių migrantų skaičius pasaulyje padidėjo daugiau nei 77 mln. asmenimis arba 50 proc. (Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas 2013b).

Taip pat pažymėtina, kad 2000–2013 metais didžiojoje dalyje šalių užfiksuotas migrantų skaičiaus padidėjimas. Minėtu metų laikotarpiu tarptautinių migrantų apimtis išaugo 165 šalyse arba teritorijose, o sumažėjo 63 šalyse arba teritorijose. 2013 m. tarptautiniai migrantai sudarė beveik 11 proc. visų išsivysčiusių šalių gyventojų, o 2000 m. – mažiau nei 9 proc. Besivystančiose šalyse tarptautinių migrantų dalis bendrame gyventojų skaičiuje išliko mažesnė nei 2 proc. Tai lėmė didelis gyventojų skaičiaus augimas ir didesnis grįžtamosios migracijos mastas (Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas 2013a).

Žmonijos istorijoje migracija buvo reikšmingas bruožas. Šis reiškinys prisidėjo prie pasaulio ekonomikos augimo, valstybių ir visuomenių raidos, taip pat praturtino daugelį kultūrų bei civilizacijų. Šiuolaikiniame pasaulyje tarptautinė migracija ir toliau yra svarbi nacionalinių, regioninių ir globalių lygmeniu. Daugelyje besivystančių šalių piniginės perlaidos, gaunamos iš emigrantų, sudaro svarbesnę pajamų šaltinį nei oficiali parama vystymuisi (angl. *Official Development Assistance – ODA*) ar tiesiogini-

nės užsienio investicijos. Kai kuriose šalyse tam tikri ekonomikos sektoriai, daugelis viešųjų paslaugų tapo gana priklausomi nuo migrantų darbo ir negalėtų funkcionuoti, jei tie darbuotojai būtų nebeprivejami (Global Commission on International Migration 2005).

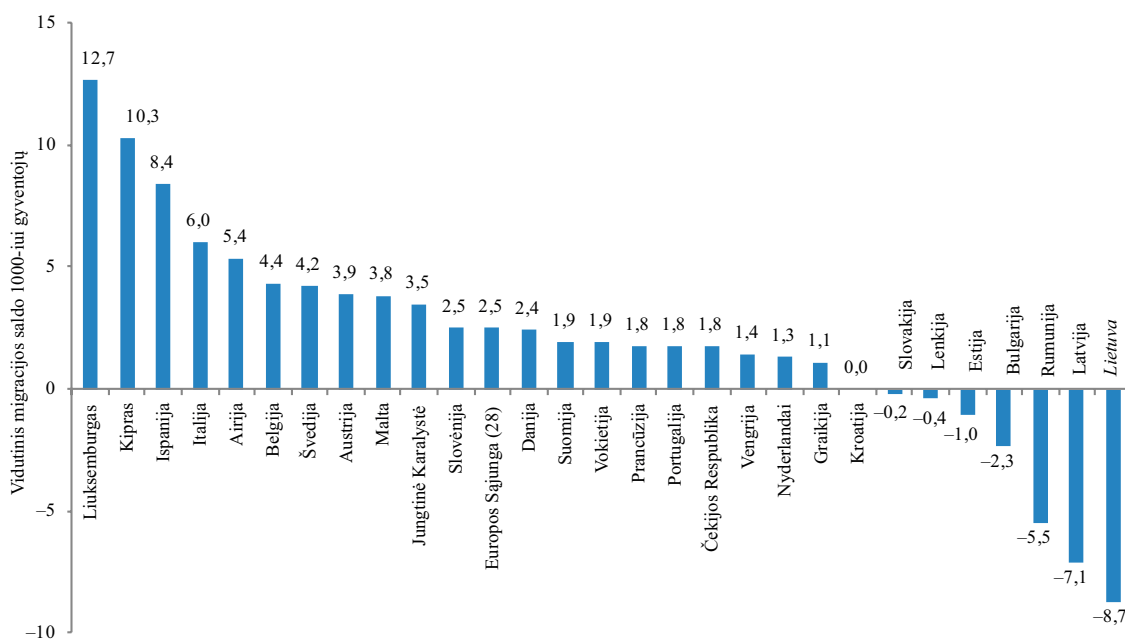
Bijak (2006) pažymi, kad migracijos procesų vaidmuo neapsiriboja demografija: šie procesai taip pat turi įtakos daugeliui kitų socialinio gyvenimo sričių, įskaitant ekonomiką, darbo santykius, politiką bei kultūrą.

Šių dienų visuomenėje itin aktualus tampa tiek daugialypis ir dinamiškas migracijos procesas, tiek su šiuo procesu susijusios pasekmės. Mokslinėje literatūroje išreiškiamas nevienareikšmiškas požiūris ir nurodomi tiek teigiami, tiek neigiami šio reiškinio aspektai.

Migracijos situacijos Europos Sąjungos šalyse vertinimas

Prieš detaliau analizuojant emigracijos iš Lietuvos dinamiką, tikslinga įvertinti migracijos situaciją Europos Sąjungos šalyse, nes tai leistų palyginti Lietuvos migracijos situaciją kitų Europos Sąjungos šalių kontekste. 1 pav. pateiktas vidutinis migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, Europos Sąjungos šalyse 1998–2013 metų laikotarpiu.

Kaip matyti iš pateikto paveikslo (žr. 1 pav.), vidutinio migracijos saldo, tenkančio 1000-iai gyventojų reikšmės atskirose Europos Sąjungos šalyse analizuojamu laikotarpiu buvo gana skirtingos. Neigiamą vidutinį migracijos saldo, tenkantį 1000-iai gyventojui, rodantį, kad išvykusiųjų iš

1 pav. Vidutinis migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, Europos Sąjungos šalyse 1998–2013 metų laikotarpiu (sudaryta straipsnio autorių, remiantis Eurostat duomenimis)

Fig. 1. Average net migration, per 1000 inhabitants, in the European Union countries, in the years 1998–2013 (compiled by the authors according to the Eurostat data)

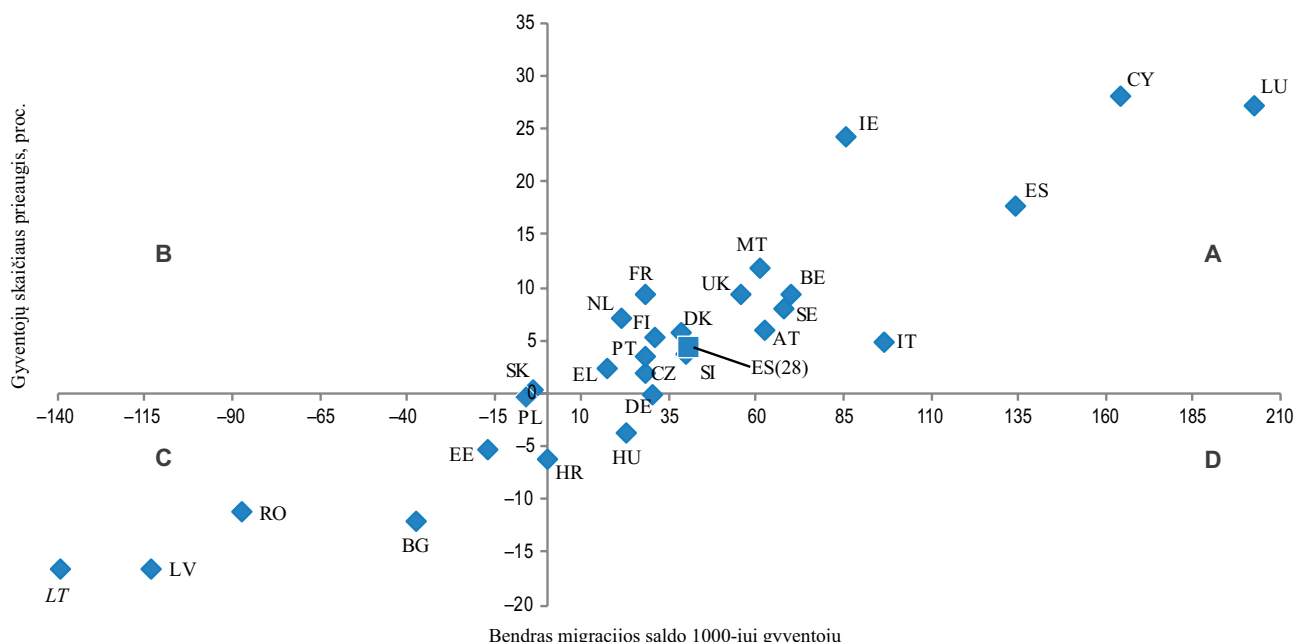
šalies skaičius vidutiniškai buvo didesnis nei atvykusiųjų į šalį skaičius; nagrinėjamu laikotarpiu, turėjo tik septynios naujosios Europos Sąjungos valstybės narės: 2004 m. į Europos Sąjungą įstojusios Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija ir Slovakija bei 2007 m. prie Europos Sąjungos prisijungusios Rumunija ir Bulgarija. Pažymėtina, kad Lietuva analizuojamu laikotarpiu pasižymėjo didžiausia neigiama vidutinio migracijos saldo, tenkančio 1000-iai gyventojų, reikšme, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Didesnis išvykusiųjų iš šalies nei atvykusių į šalį skaičius Lietuvai buvo būdingas kiekvienais analizuojamo laikotarpio metais. Be to, Lietuvai didžiausias neigiamas migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis, buvo būdingas visais nagrinėjamais metais, išskyrus 2001–2002, 2007–2009 ir 2013 metų laikotarpius. Tuo tarpu didžiausią teigiamą vidutinį migracijos saldo, tenkantį 1000-iai gyventojų, analizuojamu laikotarpiu turėjo Liuksemburgas, Kipras, Ispanija, Italija. Galima teigti, kad ekonominis ir politinis, socialinis bei kultūrinis vystymasis lemia skirtumus tarp šalių, kurie skatina migracijos srautus (IOM 2003).

Bendras 28 Europos Sąjungos šalių migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, visu analizuojamu laikotarpiu buvo teigiamas. Tai lėmė tai, kad didžioji dalis Europos Sąjungos valstybių pasižymėjo didesne dalimi į jas atvykstančių nei iš jų išvykstančių asmenų skaičiumi. Europos Sąjungos šalys yra patrauklios imigrantams dėl santykinės Europos Sąjungos ekonominės gerovės bei politinio stabilumo (Eurostat yearbook 2002).

Pabrėžtina, kad tarptautinė finansinė krizė, 2008 m. prasidėjusi Jungtinėse Amerikos Valstijose bei greitai virtusi pasauline krize 2008 m. antroje pusėje ir 2009 m., turėjo didelę įtaką tarptautinei migracijai. Dėl pasaulinės ekonominės krizės beveik visos Europos šalys susidūrė su staigiu nedarbo lygio padidėjimu, paskatinusiu šalių vyriausybes imtis priemonių, kurios apsaugotų vidaus darbo rinkas. Taikytais imigracijos apribojimais buvo siekiama sumažinti imigrantų srautą bei paskatinti migrantų sugrįžimą (IOM 2010).

Tarptautinė migracija, kaip buvo minėta anksčiau, priešingai nei vidinė migracija, yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių bendro gyventojų skaičiaus pokyčius šalyse. Siekiant išanalizuoti ryšį tarp migracijos saldo ir gyventojų skaičiaus pokyčių atskirose Europos Sąjungos šalyse, sudaryta grafinė išraiška, kuri vaizduoja ryšį tarp bendro migracijos saldo, tenkančio 1000-iai gyventojų, 1998–2013 metų laikotarpiu bei gyventojų skaičiaus prieaugio, proc., per minėtą laikotarpį (2 pav.).

Vertinant bendrą migracijos saldo, tenkantį 1000-iai gyventojų, 1998–2013 metų laikotarpiu ir gyventojų skaičiaus prieaugį per analizuojamą laikotarpį Europos Sąjungos šalyse, galima matyti, kad didžioji dalis šalių patenka į ketvirtį, pažymėtą raide A, rodantį, kad, teigiamas bendras migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, lėmė gyventojų skaičiaus padidėjimą tose šalyse per nagrinėjamą laikotarpį (žr. 2 pav.). Pažymėtina, kad didžiausias bendras migracijos saldo, išreikštas 1000-iai gyventojų, bei didžiausias gyventojų skaičiaus prieau-

2 pav. Ryšys tarp bendro migracijos saldo, tenkančio 1000-iai gyventojų, ir gyventojų skaičiaus prieaugio, proc., Europos Sąjungos šalyse 1998–2013 metų laikotarpiu (sudaryta straipsnio autorių, remiantis Eurostat duomenimis)

Fig. 2. The relationship between the total net migration, per 1000 inhabitants, and population growth, percent, in the European Union countries, in the years 1998–2013 (compiled by the authors according to the Eurostat data)

gis per analizuojamą laikotarpį nustatytas šiose Europos Sąjungos šalyse: kaip Liuksemburgas (minėti rodikliai atitinkamai lygūs 202,4 ir 27,25 proc.), Kipras (164,3 ir 28,24 proc.), Ispanija (134,4 ir 17,88 proc.), Airija (85,8 ir 24,31 proc.). Didelis teigiamas bendras migracijos saldo, tenkantis 1000-iui gyventojui, minėtose Europos Sąjungos šalyse, rodo, kad jos yra patrauklios imigrantams iš kitų valstybių. Be to, pabrėžtina, kad, remiantis Eurostat duomenimis, didžiausiu gyventojų skaičiaus prieaugiu per analizuojamą laikotarpį pasižymėjusiose Europos Sąjungos šalyse nustatytas ne tik didžiausias bendras migracijos saldo, tenkantis 1000-iui gyventojų, bet ir teigiamas vidutinis natūralus gyventojų prieaugis, išreikštas 1000-iui gyventojų. Taigi minėtose šalyse tiek didesnis atvykusiųjų nei išvykusiųjų skaičius, tiek didesnis gimusiųjų nei mirusiųjų skaičius lėmė gyventojų skaičiaus augimą. Teigiamas gyventojų skaičiaus prieaugis per analizuojamą laikotarpį dėl teigiamo bendro migracijos saldo, tenkančio 1000-iui gyventojų, taip pat nustatytas tokiose Europos Sąjungos šalyse kaip Italija, Belgija, Švedija, Austrija, Malta, Jungtinė Karalystė, Slovėnija, Danija, Portugalija, Čekijos Respublika, Prancūzija, Suomija, Graikija bei Nyderlandai.

Tuo tarpu į ketvirtį, pažymėtą raide B, pateko tik viena šalis – Slovakija. Nors bendras migracijos saldo, tenkantis 1000-iui gyventojų, 1998–2013 metų laikotarpiu joje buvo neigiamas, jį pasižymėjo teigiamu gyventojų skaičiaus prieaugiu per nagrinėjamą laikotarpį (lygiu 0,43 proc.). Tokią situaciją galėjo lemti tai, kad kiti veiksniai, lemiantys bendrą gyventojų skaičių šalyje, pvz., natūralus prieaugis – skirtumas tarp gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiaus, – turėjo teigiamą poveikį gyventojų skaičiaus augimui šalyje bei kompensavo gyventojų skaičiaus sumažėjimą dėl migracijos.

Gyventojų skaičiaus sumažėjimas per 1998–2013 metų laikotarpį dėl bendro neigiamo migracijos saldo, tenkančio 1000-iui gyventojų, nagrinėjamu laikotarpiu nustatytas tik šešiose Europos Sąjungos valstybėse narėse, patenkančiose į ketvirtį, pažymėtą raide C: 2004 m. prie Europos Sąjungos prisijungusiose Lietuvoje (minėti rodikliai atitinkamai lygūs –16,57 proc. ir –139,2), Latvijoje (–16,40 proc. ir –113,6), Estijoje (–5,23 proc. ir –16,6), Lenkijoje (–0,33 proc. ir –5,7) bei 2007 m. prie Europos Sąjungos prisijungusiose Rumunijoje (–11,12 proc. ir –87,2) ir Bulgarijoje (–12,06 proc. ir –37,4). Pabrėžtina, kad 1998–2013 metų laikotarpiu būtent Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, užfiksuotas tiek didžiausias neigiamas bendras migracijos saldo, tenkantis 1000-iui gyventojų, tiek didžiausias šalies gyventojų skaičiaus sumažėjimas per nagrinėjamą laikotarpį. Taip pat nustatyta, kad vidutinis natūralus gyventojų

prieaugis, tenkantis 1000-iui gyventojų, visose šalyse, patekančiose į C ketvirtį, išskyrus Lenkijoje, 1998–2012 metų laikotarpiu buvo neigiamas. Taigi tiek žymiai didesnis išvykusiųjų nei atvykusiųjų į šalis skaičius, tiek neigiamas natūralus gyventojų prieaugis jose lėmė bendro šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą.

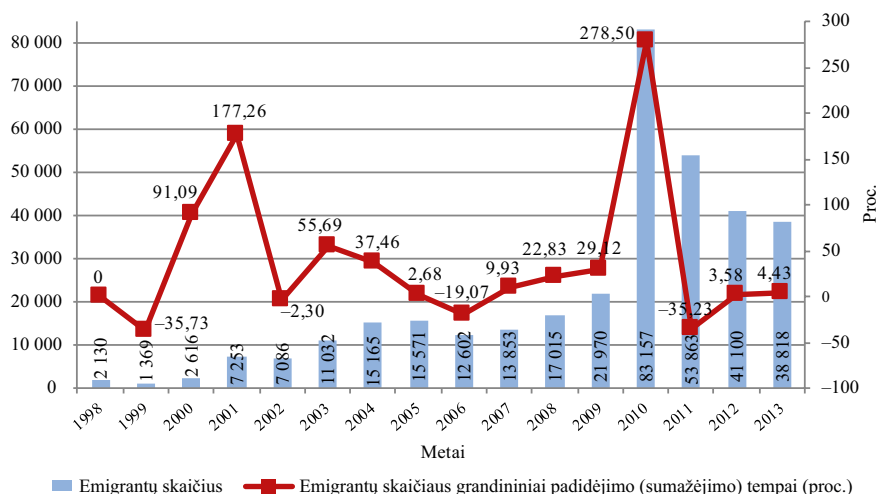
Tuo tarpu, nors Vokietijoje ir Vengrijoje, patekusiose į ketvirtį, pažymėtą raide C, analizuojamu laikotarpiu nustatytas teigiamas bendras migracijos saldo, išreikštas 1000-iui gyventojų (rodikliai atitinkamai lygūs 30,5, 22,7), šiose šalyse užfiksuotas gyventojų skaičiaus sumažėjimas per nagrinėjamą laikotarpį (sumažėjimas atitinkamai lygūs –0,04, –3,61 proc.). Tuo tarpu Kroatijoje nagrinėjamu metų laikotarpiu nustatytas bendras migracijos saldo, išreikštas 1000-iui gyventojų, lygus 0, o gyventojų skaičiaus sumažėjimas per analizuojamą laikotarpį – –6,05. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad gyventojų skaičiaus didėjimas dėl migracijos šiose šalyse buvo mažesnis nei gyventojų skaičiaus sumažėjimas dėl neigiamo natūralaus gyventojų prieaugio.

Emigracijos iš Lietuvos dinamikos analizė

Kaip buvo minėta anksčiau, nagrinėjamu laikotarpiu Lietuva pasižymėjo didžiausia neigiama vidutinio migracijos saldo, tenkančio 1000-iui gyventojų, reikšme, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis, taip pat didesnis išvykusiųjų nei atvykusiųjų skaičius Lietuvai buvo būdingas visu nagrinėjamu metų laikotarpiu. Tokia situacija rodo, kad svarbu įvertinti emigracijos masto iš Lietuvos dinamiką 1998–2013 metų laikotarpiu, kas ir atlikta straipsnyje.

Kaip buvo minėta anksčiau, itin didelis išvykusiųjų iš Lietuvos, lyginant su į šalį atvykusiais, skaičius lėmė spartų šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą analizuojamu laikotarpiu. Siekiant įvertinti emigracijos iš Lietuvos mastą 1998–2013 metų laikotarpiu, 3 pav. pateiktas emigrantų iš Lietuvos skaičius bei grandininiai padidėjimo (sumažėjimo) tempai, proc., minėtu laikotarpiu.

Kaip matyti iš pateikto paveikslo (žr. 3 pav.) emigrantų iš Lietuvos skaičius kito gana netolygiai. Emigrantų skaičius, lyginant su prieš tai buvusiais metais, didėjo 2000–2001, 2003–2005 bei 2007–2010 metų laikotarpiais. 1999 m., lyginant su analizuojamo laikotarpio pradžia, t. y. 1998 m., emigracija sumažėjo 35,73 proc. bei pasiekė žemiausią lygį per visą nagrinėjamą laikotarpį (1369 emigrantus). 2000–2001 metų laikotarpiu didėjęs emigrantų iš Lietuvos skaičius 2002 m., lyginant su 2001 m., nežymiai sumažėjo (2,30 proc. arba 167 asmenimis). Pirmuosius emigracijos iš Lietuvos srautus analizuojamo laikotarpio pradžioje galėjo lemti 1998 m. prasidėjusi Rusijos valiutų

3 pav. Emigracijos iš Lietuvos masto dinamika 1998–2013 metų laikotarpiu (sudaryta straipsnio autorių, remiantis Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis)

Fig. 3. The dynamics of the scale of emigration from Lithuania, 1998–2013 (compiled by the authors according to the Eurostat and Statistics Lithuania data)

krizė, turėjusi neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai, nes Rusija tuo metu buvo pagrindinė šalies prekybinė partnerė. Žymus užsienio prekybos santykių su Rusija pablogėjimas neigiamai paveikė įvairiems šalies pramonės sektoriams bei kitiems ūkio sektoriams priklausiusias įmones. Rusijos krizė lėmė lėtesnį BVP augimą, augantį nedarbo lygį (1998 m. vidutinis metinis nedarbo lygis Lietuvoje siekė 13,2 proc., 1999 m. – 14,6 proc., 2000 m. – 16,4 proc.). Galima teigti, kad emigracijos iš Lietuvos srautai analizuojamo laikotarpio pradžioje lėmė ir pirmųjų ekonominių emigrantų tinklų formavimąsi emigracijos tikslo šalyse.

Vertinant emigracijos iš Lietuvos mastą, 2003–2005 metų laikotarpiu vėl pastebimas emigracijos didėjimas. 2004 m., kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą bei įsigaliojo laisvas asmenų judėjimas ir trys iš penkiolikos tuo metu Europos Sąjungai priklausiusių valstybių narių – Airija, Jungtinė Karalystė, Švedija (taip pat ir Norvegija) – atvėrė savo darbo rinkas, todėl, lyginant su ankstesniais metais, t. y. 2003 m., emigrantų skaičius padidėjo 37,46 proc. Nustatyta, kad per pirmuosius ketverius šalies narystės Europos Sąjungos metus (2004–2007 metų laikotarpį) iš Lietuvos emigravo virš dviejų kartų (2,04 karto) daugiau asmenų, lyginant su tokiu pačiu metų laikotarpiu (2000–2003 m.) iki prisijungimo prie Europos Sąjungos. Tai rodo, kad įvairūs teisiniai barjerai tarp šalių, kaip minėta anksčiau, yra svarbus migracijai veiksnys. Vis dėlto, reikėtų pažymėti, kad pastarąjį veiksnių derėtų labiau vertinti kaip papildomą veiksnių, suteikiantį galimybę asmenims įgyvendinti migracinius sprendimus, kuriuos formuoja bei lemia ir kiti veiksniai.

2006 m., lyginant su 2005 m., emigracijos apimtys sumažėjo 19,07 proc. (arba 2969 asmenimis). Šį emigrantų skaičiaus sumažėjimą lėmė gerėjanti šalies ekonominė

situacija: sumažėjęs nedarbo lygis (2006 m., lyginant su 2005 m., vidutinis metinis nedarbo lygis sumažėjo 2,8 proc. punkto ir siekė 5,2 proc.), augantis BVP (2006 m., lyginant su 2005 m., BVP vienam gyventojui, išreikštas perkamosios galios standarto vienetais, padidėjo 10,57 proc.) bei darbo užmokestis (2006 m., lyginant su 2005 m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis padidėjo 17,77 proc.).

Tačiau nuo 2007 m. vėl pradėjęs augti emigrantų iš Lietuvos skaičius didėjo iki 2010 m., kuomet pasiekė aukščiausią tašką – 83157 išvykusius asmenis. 2008 m., lyginant su 2007 m., emigracija iš Lietuvos padidėjo 22,83 proc. (3162 emigrantais), 2009 m., lyginant su 2008 m. – 29,12 proc. (4955 emigrantais), 2010 m., lyginant su 2009 m. – net 278,50 proc. (61187 emigrantais). Šį padidėjimą būtų galima paaiškinti 2008 m. prasidėjusia pasauline ekonomikos ir finansų krize, dėl kurios gyventojai išvyko ieškoti geresnių ekonominių sąlygų. Pabrėžtina, kad ekonominė krizė Vidurio ir Rytų Europos šalis pasiekė maždaug pusmečiu ar metais vėliau nei kitas Europos Sąjungos šalis bei kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse (tarp jų ir Lietuvoje) ekonominė krizė buvo gilesnė nei daugumoje Europos Sąjungos šalių.

Pabrėžtina, kad 2002–2007 metų laikotarpiu vyravusios nedarbo lygio šalyje mažėjimo tendencijos dėl ekonominės krizės 2008 m. pasikeitė, o padėtis Lietuvos darbo rinkoje pradėjo sparčiai prastėti. 2010 m. Lietuvoje buvo užfiksuotas didžiausias vidutinis metinis nedarbo lygis, siekęs net 18 proc. Vis dėlto, itin didelį emigrantų iš Lietuvos skaičių 2010 m. (kaip buvo minėta, šiais metais, lyginant su 2009 m., emigrantų skaičius padidėjo net 278,50 proc. arba 61187 asmenimis) galėjo lemti ne tik minėta ekonominė krizė, bet taip pat ir įvesta prievolė

nuolatiniais Lietuvos gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmokas. Žvalionytė (2012) pažymi, kad iki 2009 m. sausio pradžios PSD įmoka buvo sudėtinė gyventojų pajamų mokesčio dalis, tačiau nuo 2009 m. sausio 1 d. ji tapo su konkrečiu draudžiamuoju asmeniu siejama įmoka. Pagal pasikeitusią PSD tvarką nemokamą medicinos apsaugą norintys gauti nuolatiniai šalies gyventojai turi privalomojo sveikatos draudimo įmokas mokėti savarankiškai, jeigu yra nedirbantys darbingo amžiaus asmenys, nėra registruoti teritorinėje darbo biržoje arba yra išbraukti iš teritorinės darbo biržos sąrašų bei nepatenka į kitą apdraustųjų valstybės lėšomis kategoriją. Pasikeitus PSD tvarkai, užsienio šalyse gyvenantys, tačiau išvykimo iš Lietuvos nedeklaravę buvę šalies gyventojai pateko į privalančių savarankiškai mokėti PSD įmokas asmenų kategoriją, nes oficialioje statistikoje šie asmenys yra laikomi nuolatiniais šalies gyventojais, kurie neturi darbo bei yra nedraudžiami valstybės lėšomis. Ši Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatyta prievolė deklaruoti išvykimą paskatino ir anksčiau iš Lietuvos emigravusius asmenis. Tuo tarpu 2011 m., 2012 m. bei 2013 m., lyginant su ankstesniais metais, galima pastebėti emigracijos iš Lietuvos sumažėjimą (atitinkamai 35,23 proc., 23,70 proc. ir 5,55 proc.). Tačiau, nepaisant šio sumažėjimo, emigracijos mastai, lyginant su 1998–2009 metų laikotarpiu, išliko labai dideli.

Nustatyta, kad analizuojamu 1998–2013 metų laikotarpiu emigrantų iš Lietuvos skaičius kasmet vidutiniškai sudarydavo 21537,50. Taip pat nustatyta, kad nagrinėjamu laikotarpiu emigrantų skaičius kasmet vidutiniškai padidėdavo 21,35 proc.

Tuo tarpu imigrantų į Lietuvą skaičius, kaip ir emigrantų iš Lietuvos skaičius kito netolygiai. Vis dėlto, imigracijos apimtis, lyginant su emigracijos mastais, išlieka gana maža bei nėra pajėgi kompensuoti išvykusiųjų skaičiaus.

Pažymėtina, kad visu analizuojamu 1998–2013 metų laikotarpiu didžiąją dalį imigrantų į Lietuvą sudarė ne užsieniečiai, o iš užsienio šalių grįžtantys Lietuvos piliečiai. 2000 m. bei 2004–2013 metų laikotarpiu Lietuvos piliečiai sudarė daugiau nei 50 proc. visų atvykstančiųjų į šalį.

Nors analizuojamo laikotarpio pabaigoje pastebimas imigrantų skaičiaus į Lietuvą didėjimas, vis dėlto, kaip jau buvo minėta, imigracijos į Lietuvą apimtis (tuo pačiu ir grįžtamosios migracijos srautai), lyginant su emigracijos iš šalies apimtimi, išlieka gana maža. Dėl tokios situacijos galima teigti, kad Lietuva nėra patraukli imigrantams iš kitų valstybių, o išvykusių Lietuvos gyventojų grįžimą vis dar riboja gana didelis ekonominės gerovės skirtumas tarp Lietuvos ir emigracijos tikslo šalių.

Išvados

1. Apibendrinant galima teigti, kad nėra vieno sąvokos migracija apibrėžimo, o šio reiškinio samprata kinta priklausomai nuo konteksto, kuriame yra aiškinama. Migracija yra bendresnio pobūdžio sąvoka, kuri apima ir emigraciją, ir imigraciją. Mokslinėje literatūroje autorių pateikti emigracijos apibrėžimai taip pat varijuoja ir nėra vieningo sąvokos emigracija apibrėžimo.
2. Nėra vienos universalios migracijos teorijos, visapusiškai paaiškinančios migracijos procesą bei migraciją lemiančius veiksnius. Egzistuoja daug viena su kita nesusijusių teorijų, migraciją aiškinančių sistemų ir modelių. Mokslinėje literatūroje migracijos procesas yra nagrinėjamas bendrai, atskirai neišskiriant emigracijos ir imigracijos teorijų. Migracijos teorijos gali būti klasifikuojamos pagal įvairius kriterijus: analizės lygmenį, migraciją lemiančių veiksnių kilmę, migracijos tipus, mokslo disciplinas. Kaip pagrindines migracijos teorijas galima išskirti teorijas, aiškinančias migracijos pradžią (neoklasikinę migracijos teoriją, naująją ekonominę migracijos teoriją, dviejų darbo rinkų teoriją, pasaulio sistemų teoriją) ir teorijas, aiškinančias migracijos proceso tęsimąsi (migracijos tinklo teoriją, migracijos sistemų teoriją, kumuliatyvaus priežastingumo teoriją). Migraciją aiškinančios teorijos šį procesą nagrinėja skirtingais lygmenimis, tam tikromis dalimis, akcentuodamos vieną ar kitą aspektą. Pažymėtina, kad analizuojant migraciją lemiančius veiksnius, trūksta sisteminio požiūrio, todėl migracijos teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, o kaip viena kitą papildančias teorijas.
Išnagrinėjus emigraciją lemiančius veiksnius teoriniu aspektu, galima teigti, kad šie veiksniai yra labai įvairūs bei jie gali būti klasifikuojami į įvairias grupes. Dažnai šie veiksniai persipina, jų kombinacijos suformuoja migracijos srautus, lemia vyraujančius migracijos tipus, modelius. Migracijos srautams, jų kryptims įtaką gali turėti tiek kilmės šalies, tiek tikslo šalies veiksniai. Veiksniai, kurie sukelia migraciją bei veiksniai, kurie lemia migracijos tęsimąsi, dažnai būna skirtingi. Tik tam tikri migraciją lemiantys veiksniai gali būti paveikti valstybės vykdomos politikos.
3. Migracijos srautai pasaulyje yra itin dideli ir auga toliau. Migracijos procesai prisidėjo prie pasaulio ekonomikos augimo, valstybių ir visuomenių raidos, praturtino daugelį kultūrų bei civilizacijų. Šiuolaikiniame pasaulyje migracija ir toliau yra svarbi nacionaliniame, regioniniame, globaliame lygmenyse. Šių dienų visuomenėje itin aktualus tampa ne tik daugialypis ir

dinamiškas migracijos procesas, bet ir su juo susijusios pasekmės. Mokslinėje literatūroje išreiškiamas nevienareikšmiškas požiūris ir nurodomi tiek teigiami, tiek neigiami migracijos reiškinio aspektai.

Tarptautinė migracija yra neatsiejama globalizacijos dalis. Globalizuotame pasaulyje tarptautinė migracija tapo itin ryškia tendencija – XXI a. net vadinamas „migracijos amžiumi“. Nors tarptautinė migracija egzistavo ilgą laiką, globalizacija pakeitė migracijos pobūdį bei apimtį.

4. Įvertinus migracijos situaciją Europos Sąjungos šalyse 1998–2013 metų laikotarpiu, galima teigti, kad ji buvo gana nevienoda. Vidutinis migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, analizuojamu laikotarpiu buvo labai skirtingas. Minėtas rodiklis didžiausias buvo Liuksemburge, Kipre, Ispanijoje ir Italijoje, o neigiamas šis rodiklis buvo tik septyniose naujosiose Europos Sąjungos šalyse: Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Rumunijoje ir Bulgarijoje. Analizuojamu laikotarpiu Lietuva pasižymėjo didžiausia neigiama vidutinio migracijos saldo, tenkančio 1000-iai gyventojų, reikšme, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Didesnis emigrantų nei imigrantų skaičius Lietuvai buvo būdingas kiekvienais analizuojamo laikotarpio metais.

Tarptautinė migracija nagrinėjama laikotarpiu buvo vienas iš svarbiausių veiksnių, lėmusių bendro gyventojų skaičiaus pokyčius Europos Sąjungos šalyse. Pažymėtina, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, nustatytas tiek didžiausias neigiamas bendras migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų, tiek didžiausias šalies gyventojų skaičiaus sumažėjimas per 1998–2013 metų laikotarpį.

5. Išanalizavus emigracijos iš Lietuvos dinamiką, galima teigti, kad emigrantų iš šalies srautai analizuojamu laikotarpiu kito gana netolygiai. Žemiausias emigracijos lygis per visą analizuojamą laikotarpį užfiksuotas 1999 m., tuo tarpu aukščiausias – 2010 m. Nustatyta, kad per pirmuosius ketverius Lietuvos narystės Europos Sąjungos metus iš šalies išvyko virš dviejų kartų daugiau gyventojų, lyginant su tokio pačiu metų laikotarpiu iki įstojimo į Europos Sąjungą. 2006 m., lyginant su ankstesniais metais, nustatytą emigracijos sumažėjimą galėjo lemti gerėjanti šalies ekonominė situacija. Tačiau nuo 2007 m. vėl pradėjo augti emigrantų iš Lietuvos srautai didėjo iki 2010 m., kuomet pasiekė aukščiausių lygį. Tai galėjo lemti ne tik ekonominė krizė (2010 m. Lietuvoje užfiksuotas didžiausias vidutinis metinis nedarbo lygis per visą nagrinėjamą

laikotarpį), bet ir įvesta prievolė nuolatiniam Lietuvos gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Nors 2011, 2012 ir 2013 m., lyginant su ankstesniais metais, pastebimas emigrantų skaičiaus sumažėjimas, emigracijos srautai, lyginant su 1998–2009 metų laikotarpiu, išliko itin dideli. O imigracijos apimtį taip pat kito netolygiai. Visu analizuojamu laikotarpiu didžiąją dalį imigrantų sudarė ne užsieniečiai, o iš užsienio šalių grįžtantys Lietuvos piliečiai. Vis dėlto, imigracijos apimtį (tuo pačiu ir grįžtamosios migracijos srautai), lyginant su emigracijos mastais, išlieka gana maža bei nėra pajėgi kompensuoti išvykusiųjų iš Lietuvos skaičiaus.

Literatūra

- Adegboyega, B. M. 2010. Migration, literature and cultural identity: the case of Arab Emigrants to the United States in the late nineteenth and early twentieth centuries, *The Social Sciences* 5(4): 355–358. <http://dx.doi.org/10.3923/sscience.2010.355.358>
- Barcevičius, E. 2012. Emigracija ir grįžtamoji migracija Vidurio ir Rytų Europoje: sėkmės istorija ar žlugusi svajonė?, iš E. Barcevičius, D. Žvalionytė. *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*. Vilnius: Vaga.
- Bauer, Th. K.; Zimmermann, K. F. 1999. *Assessment of possible migration pressure and its labour market impact following EU enlargement to Central and Eastern Europe*. Research report series, IZA Research Report No. 3 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www.iza.org/en/webcontent/publications/reports/report_pdfs/report_pdfs/iza_report_03.pdf
- Bendorienė, A.; Bogušienė, V.; Dagytė, E., et al. (sud.). 2001. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma Littera.
- Bijak, J. 2006. *Forecasting international migration: selected theories, models, and methods*, CEFMR Working Paper 4/2006 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.125.1745&rep=rep1&type=pdf>
- Blebiene, A. 2008. *Lietuvos gyventojai ir šeima per 18 atkurtos Nepriklausomybės metų*. Kaunas: Lututė.
- Bonasia, M.; Napolitano, O. 2012. Determinants of interregional migration flows: the role of environmental factors in the Italian case, *The Manchester School* 80(4): 525–544. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9957.2012.02300.x>
- Bučaitė-Vilkė, J.; Rosinaitė, V. 2010. Tarpasmeninių ryšių tinklo formavimasis ir jo reikšmė migracijoje, *Kultūra ir visuomenė* 1(2): 29–46 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04-2010-ISSN_2029-4573.N_1_2.PG_29-46/DS.002.0.01.ARTIC
- Budnik, K. B. 2011. *Temporary migration in theories of international mobility of labour*, National bank of Poland Working Paper No. 89 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: http://www.nbp.pl/publikacje/materiały_i_studija/89_en.pdf

- Butkus, M.; Matuzevičiūtė, K. 2009. Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje, *Vadyba* 14(1): 27–32 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.ltvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_1\(14\)%20.pdf](http://www.ltvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_1(14)%20.pdf)
- Butkus, M.; Matuzevičiūtė, K. 2010. Migracijos tendencijų Europos Sąjungoje vertinimas, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 2(18): 28–38 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2010~ISSN_1648-9098.N_2_18.PG_28-38/DS.002.0.01.ARTIC
- Cambridge Dictionaries Online [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/migrate?q=migration>
- Castles, S. 2010. Key issues in global migration: a human development approach, *Migration Policy Review* 2: 169–190 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pols.boun.edu.tr/uploads%5Cfiles%5C1331.pdf>
- Castles, S.; Miller, M. J. 2009. *The age of migration: international population movements in the modern world* [interaktyvus]. Palgrave Macmillan Limited [žiūrėta 2015 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www2.dse.unibo.it/ardeni/ESI_2013/Castles-Miller-Ch4-7.pdf
- Čiamienė, R.; Kumpikaitė, V.; Taraškevičius, A. 2009. Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai, *Ekonomika ir vadyba* 14: 553–559.
- Damulienė, A. 2013. Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai, *Business Systems and Economics* 3(1): 106–118 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/business-systems-and-economics/article/download/314/311>
- Dapkus, M.; Matuzevičiūtė, K. 2008. Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis, *Ekonomika ir vadyba* 13: 343–349.
- Daugherty, H. G.; Kammeyer, K. C. W. 1995. *An introduction to population*. 2nd ed. The Guilford Press.
- De Haas, H. 2009. *Migration system formation and decline. A theoretical inquiry into the self-perpetuating and self-undermining dynamics of migration processes*, Working Papers, Paper 19 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.imi.ox.ac.uk/publications-1/pdfs/wp19-de-haas>
- Emirhan, P. N. 2008. *Determinants of international migration: a survey on transition economies and Turkey* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etsg.org/ETSG2008/Papers/Emirhan.pdf>
- Eurostat yearbook. 2002. *The statistical guide to Europe (2002)* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-40-01-319/EN/KS-40-01-319-EN.PD
- Fihel, A.; Kaczmarczyk, P.; Okólski, M. 2006. *Labour mobility in the enlarged European Union. International migration from the EU8 countries*, CMR Working Papers, No. 14/72 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fxa.yimg.com%2Fkq%2Fgroups%2F23186447%2F930130911%2Fname%2FFihel.pdf&ei=iKiHUtW7I5GR7Ab4wYGoBg&usg=AFQjCNE1NgQm_ZIq3oMlvAB18UeA1A368Q&bvm=bv.56643336.d.ZGU
- Gečienė, I. 2009. Socialinių tinklų analizė migracijos studijose, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2(25): 130–143 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2009-2-p_130-143.pdf
- Gheasi, M.; Nijkamp, P.; Poot, J. 2012. Special issue on international migration: editorial introduction, *The Annals of Regional Science* 51(1): 1–5. <http://dx.doi.org/10.1007/s00168-012-0530-4>
- Global Commission on International Migration. 2005. *Migration in an interconnected world: new directions for action* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.queensu.ca/samp/migrationresources/reports/gcim-complete-report-2005.pdf>
- Guščinskienė, J. 2001. *Sociologijos įvadas: struktūrinės loginės schemas ir komentarai*: mokojoji knyga. Kaunas: Technologija.
- Held, D.; McGrew, A.; Goldblatt, D.; Perraton, J. 2002. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai.
- International Organization for Migration (IOM). 2003. *World migration report 2003: managing migration – challenges and responses for people on the move* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2003.pdf
- International Organization for Migration (IOM). 2010. *World migration report 2010: the future of migration: building capacities for change* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 18 d.]. Prieiga per internetą: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2010_ENGLISH.pdf
- Jančaitytė, R.; Valavičienė, N.; Augutienė, R.; Prakapas, R. 2009. *Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/documents/tarpkulturines_kompetencijos.pdf
- Janušauskas, A.; Nedzinskas, E.; Uleckas, A.; Vepšta, P. 2009. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai, *Vadyba* 14(2): 19–25 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.ltvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2\(14\).pdf](http://www.ltvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2(14).pdf)
- Jennissen, R. 2004. *Macro-economic determinants of international migration in Europe* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CDoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdissertations.ub.rug.nl%2FFILES%2Ffaculties%2Fw%2F2004%2Fp.w.jennissen%2Fthesis.pdf&ei=E-6QUqqnEvT44QSxj4HYCg&usg=AFQjCNEOhlHYNA2vBcwAEXhLQ8Vpa0JMhQ>
- Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas. 2013a. *World migration in figures* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/els/mig/World-Migration-in-Figures.pdf>
- Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas. 2013b. *International Migration Report* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/migrationreport2013/Full_Document_final.pdf#zoom=100
- Jurevičienė, D.; Neverauskienė Okunevičiūtė, L. 2008. Būsto įsigijimo sąlygų įtaka jaunimui įsitvirtinti nacionalinėje darbo rinkoje, *Verslas: teorija ir praktika* 9(2): 116–124.

- Karalevičienė, J.; Matuzevičiūtė, K. 2009. Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 1(14): 143–151 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://archive.minfolit.lt/arch/21501/21657.pdf>
- Kasnauskienė, G. 2006. *Demografijos pagrindai*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Kripaitis, R.; Romikaitytė, B. 2005. *Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367163451255/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Kumpikaitė, V.; Žičkutė, I. 2012. Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė, *Economics and Management* 17(2): 740–746. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.em.17.2.2207>
- Kurekova, L. 2011. *Theories of migration: conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: http://cream.conference-services.net/resources/952/2371/pdf/MECSC2011_0139_paper.pdf
- Kvainauskaitė, V. 2004. *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija.
- Kvedaraitė, N.; Repečkienė, A.; Glinskienė, R.; Bakšys, D. 2011. Akademinių jaunimo migracijos patirties tyrimas, *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 8: 220–226.
- Li, P. S. 2008. World migration in the age of globalization: policy implications and challenges, *New Zealand Population Review* 33/34(1/22) [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.population.org.nz/wp-content/uploads/2010/01/nzpr-vol-33-and-34_peter-s-li.pdf
- Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2006. *Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lri.lt/naujienos/ekonomine-politika/darbo-santykiai/tyrimas-migracija-pagrindines-priezastys-ir-gaires-pokyciams/lrinka>
- Lietuvos statistikos departamentas [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2014 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://dbl.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1366>
- Mayda, A. M. 2008. *International migration: a panel data analysis of the determinants of bilateral flows* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www9.georgetown.edu/faculty/amm223/InternationalMigration.pdf>
- Manser, H. M. 1991. *Oxford learner's pocket dictionary*. Oxford University Press.
- Mansoor, A.; Quillin, B. 2006. *Migration and remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1167856389505/Migration_FullReport.pdf <http://dx.doi.org/10.1596/978-0-8213-6233-4>
- Martinaitis, Ž.; Ivanauskaitė, J. 2012. Makroekonominiai migracijos veiksniai, iš E. Barcevičius, D. Žvalionytė. *Užburias ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*. Vilnius: Leidykla VAGA.
- Martinaitis, Ž.; Žvalionytė, D. 2007. Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti?, *Politologija* 3(47): 112–134.
- Martinkus, B.; Sakalas, A.; Savanevičienė, A. 2006. *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
- Maslauskaitė, A.; Stankūnienė, V. 2007. *Šeima abipus sienų Lietuvos transnacionalinės šeimos genėzė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Vilnius: Mokslo aidai.
- Massey, D. S.; Arango, J.; Hugo, G.; Kouaouci, A.; Pellegrino, A.; Taylor, J. E. 1993. Theories of international migration: a review and appraisal, *Population and Development Review* 19(3): 431–466. <http://dx.doi.org/10.2307/2938462>
- McCann, P.; Poot, J.; Sanderson, L. 2010. *Migration, relationship capital and international travel: theory and evidence* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.massey.ac.nz/shadomx/apps/fms/fmsdownload.cfm?file_uuid=4442F2B0-96BF-57FE-ASFC-8AD604895E0B&siteName=massey
- Motieka, E.; Adomėnas, M.; Daniliauskas, J.; Janeliūnas, T.; Griekienis, A.; Burbulis, S.; Eigirdas, A.; Baubinaitė, K.; Krukauskienė, E.; Bukelevičiūtė, D.; Dapkutė, D. 2006. *Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu* [interaktyvus]. Strateginių studijų centras [žiūrėta 2014 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://www.elibrary.lt/resursai/Strateginiu_stud_centras/_Tyrimai/SSC_emigracija.pdf
- Oxford Dictionaries* [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2014 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/migration>
- Péridy, N. 2005. *Welfare magnets, border effects or policy regulations: what determinants drive migration flows into the EU?* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nottingham.ac.uk/gep/documents/seminars/2006/nicolas-peridy.pdf>
- Perruchoud, R. 2004. *Glossary on migration* [interaktyvus]. International Organization for Migration [žiūrėta 2014 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: http://publications.iom.int/bookstore/free/IML_1_EN.pdf
- Perruchoud, R.; Redpath-Cross, J. (Eds.). 2011. *Glossary on migration* [interaktyvus]. 2nd ed. International Organization for Migration [žiūrėta 2014 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.west-info.eu/files/iom.pdf>
- Pilinkienė, V. 2009. *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*. Kaunas: Technologija.
- Polgreen, L.; Simpson, N. B. 2010. Happiness and international Migration [interaktyvus], [žiūrėta 2014 spalio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://commons.colgate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=econ_facschol
- Pukelienė, V.; Glinskienė, R.; Beržinskienė, D. 2007. Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas, *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai* 2: 49–64.
- Putvinskienė, I. 2010. Šiuolaikinė emigracija ir ją lemiančios priežastys, *Ekonomikos ir vadybos aktualijos* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173672690/DS.002.0.01.ARTIC>
- Rakauskienė, O. G.; Ranceva, O. 2012. Strengths of emigration from Lithuania: demographic, social and economic consequences, *Intelektinė ekonomika* 6(2): 89–101 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=09643fa8-38dd-4b7d-a65d-63fc4718d869>

- Rakauskienė, O. G.; Ranceva, O. 2013. Threat of emigration for the socio-economic development of Lithuania, *Business, Management and Education* 11(1): 77–95.
- Ražanauskaitė, J.; Brazienė, R. 2010. Grįžtamoji lietuvių emigracija: prielaidos, požūriai, kontekstas, *Filosofija. Sociologija* 21(4): 285–297 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2010/4/285-297.pdf>
- Rudzkiene, V. 2005. *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- Schoorl, J.; Heering, L.; Esveldt, I.; Groenewold, G.; Van der Erf, R.; Bosch, A.; De Valk, H.; De Bruijn, B. 2000. *Push and pull factors of international migration. A comparative report* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://publ.nidi.nl/output/2000/eurostat-2000-theme1-pushpull.pdf>
- Sipavičienė, A. 2006. *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: Multiidėja.
- Sipavičienė, A.; Stankūnienė, V. 2011. Lietuvos gyventojų (e) migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos, *Filosofija. Sociologija* 22(4): 323–333 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/4/323-333.pdf>
- Skeldon, R. 2013. *Global migration: demographic aspects and its relevance for development*. United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division Technical Paper No. 2013/6 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 23 d.]. Prieiga per internetą: http://www.un.org/esa/population/migration/documents/EGM.Skelton_17.12.2013.pdf
- Son, L.; Noja, G. G. 2012. A macroeconomic panel data analysis of the shaping factors of labour emigration within the European Union, *Theoretical and Applied Economics* XIX(11): 15–30 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/bsi/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=852c7cad-b677-4cfc-b4f2-ce31cd5cd2ce%40sessionmgr4002&hid=4104>
- Stulgienė, A.; Daunorienė, A. 2009. Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai, *Ekonomika ir vadyba* 14 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-984.pdf>
- Urbonavičienė, I.; Tvaronavičienė, M. 2008. Polinkis emigruoti: priežasčių paieškos, *Verslas: teorija ir praktika* 9(4): 253–260.
- Vaitekūnas, S. 2006. *Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vaitkevičiūtė, V. 1999. *Tarptautinių žodžių žodynas A-K*. Vilnius: Žodynas.
- Valavičienė, N. 2013. Tarptautinė migracija struktūrinimo teorijos požiūriu, *Socialinis darbas* 12(2): 253–260 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/social-work/article/download/1596/1534>
- Žvalionytė, D. 2012. Grįžtamosios ir pakartotinės migracijos tendencijos, iš E. Barcevičius, D. Žvalionytė. *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*. Vilnius: Leidykla VAGA.

THE PROCESSES OF EMIGRATION FROM LITHUANIA IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC GLOBALIZATION

I. Naulickaitė, B. Melnikas

Abstract

International migration is an integral part of globalization: the twenty-first century is even called the “age of migration”. Although international migration has existed for a long time before the age of globalization, global migration volume, speed and complexity during this time, has become unprecedented.

Lithuania is attributed to countries where migration flows are particularly large currently. The country’s negative international net migration for 1000 persons is one of the largest in the European Union. Assessing the impact of emigration on the country, researchers express ambiguous attitude and identifies both positive and negative aspects of this phenomenon. However, it is emphasized that intensive growing emigration threatens both the social and economic stability of the country. So both scientific and practical aspect is important to investigate the emigration from Lithuania processes and assess determinants of emigration from Lithuania.

Using the scientific literature analysis, comparison, systematization, classification, generalization it was found that there are no single definitions of migration and emigration. Concepts of these phenomena vary depending on the context, in which they are interpreted. There is no single universal theory of migration which would fully explain the process of migration and determinants of emigration. Migration theories investigate this process at different levels, certain parts, emphasizing one or another aspect. It should be noted that migration theories should be seen not as alternatives, but as complementary theories. Determinants of emigration are very diverse and can be classified into various groups.

Using the analytical method of dynamic lines, it was found that the migration situation in the European Union countries has been quite uneven for the period of 1998–2013. Higher number of emigrants than immigrants in Lithuania was every year of analyzed period. The analysis of emigration dynamics showed that emigration flows from Lithuania were uneven.

Keywords: emigration, Lithuania, globalization, determinants of emigration.